

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА 2014–2024 рр.: ЖІНКА В ТИЛУ

Слизова Ярова

RUSSIAN-UKRAINIAN WAR 2014–2024: A WOMAN in the REAR

Yelyzaveta Yarova

The relevance of this work is expressed in the coverage of the problems faced by women during the Russian-Ukrainian war. This issue is quite acute now, because since 2014, the war with Russia has been going on in Ukrainian lands, namely, on February 24, 2022, active hostilities began throughout the territory of Ukraine. In my research, I would like to draw attention to the specific and special role played by women in the home front during the war, as well as to the problems they face. After all, women are one of the most vulnerable population groups during war. In addition, women are active members of the volunteer movement. After all, as of the beginning of 2014, the army was looted and practically did not exist. And for years, almost without any support from the state, the fighters were provided by volunteers. And now, without exaggeration, almost every Ukrainian has become a volunteer. Whether it is the dissemination of information on social networks, or material assistance with things, or financial assistance to fighters.

In recent decades, the idea of gender equality has been increasingly affirmed in Ukrainian society. We see that certain transformative changes are being observed in the gender policy of Ukraine. The successful implementation and regulation of gender relations in society involves the affirmation of the value of gender equality both in society in general and in its various institutions in particular. This is, first of all, the prevention of gender discrimination, ensuring the equal participation of women and men in making socially important decisions (first of all, in the sphere of politics and in general in the labor market), ensuring equal opportunities for women and men to combine professional and family responsibilities, preventing manifestations of gender-based violence, etc. But the problem of sexism is still acute for Ukrainian women. Even public figures and politicians allow themselves sexist expressions. It is not surprising that women also face sexism during protest activity, volunteering and military operations.

Undoubtedly, the war between Russia and Ukraine is a war between two cultures, two different civilizations. In a country whose leader says «like it, don't like it, bear with me, my beauty», which causes an association with the process of rape, both men and women demonstrate a high level of aggression and cruelty.

The aggravation of gender stereotypes regarding the role of women in society provokes the aggravation of sexualization and objectification. Even in Aristophanes comedy «Lysistrata» of the 5th century BC, although women are depicted as peacemakers – but according to the plot of the comedy, women refused to have sex with men until they stopped the war.

Keywords: war, Russian-Ukrainian war, violence, sexism, equality, gender equality, gender, feminism.

Актуальність цієї роботи виражена у висвітленні проблем, з якими стикаються жінки під час російсько-української війни. Це питання неабияк гостро постає зараз, адже з 2014 року на українських землях триває війна з РФ, а саме 24 лютого 2022 року на усій території України почалися активні бойові дії. У цій статті ми б хотіли звернути увагу на специфічну і особливу роль, які відіграють жінки в тилу під час війни, а також на проблеми, з якими вони стикаються, оскільки жінки є однією з найбільш уразливих груп населення в цей час.

З одного боку, останніми десятиліттями в українському суспільстві все більше і більше стверджується ідея гендерної рівності. Ми бачимо, що у гендерній політиці України спостерігаються певні трансформаційні зміни. Успішне впровадження і регулювання гендерних відносин

у суспільстві передбачає утвердження цінності гендерної рівності як у суспільстві загалом, так і різних його інституціях зокрема (Марценюк 2015).

Проте, екстремальні і стресові події виривають нас зі звичайного, повсякденного життя. В таких умовах люди відчують потребу в тому, щоб «спертись» на щось – мати навколо себе усталені орієнтири, які допоможуть орієнтуватись в незвичній ситуації. Загострюється потреба в героях і міфологізованих фігурах, на які можна рівнятись. Такими героями, наприклад, стали Привид Києва та Пес Патрон. Саме цей феномен приводить нас до розуміння, що поруч з конкретними міфологізованими персонажами в суспільстві з'являється потреба бачити всіх чоловіків як типаж «чоловіка-воїна», а жінок як «мати-берегиню», яку треба захищати. У воєнних умовах люди потребують спрощення і це призводить до загострення стереотипів. Суспільство спрощує складні взаємовідносини між чоловіками і жінками до простих образів «чоловік-захисник», «чоловік-воїн» і «жінка-берегиня», «жінка-мати», «жінка слабка і її потрібно захищати».

Урядова уповноважена з питань гендерної політики Катерина Левченко зазначає, що, хоча питання гендерної рівності та гендерної політики не маргіналізувалися в уряді за часів повномасштабного вторгнення, війна посилює гендерні нерівності в Україні. Це стосується і питання захисту дітей в сім'ї, адже коли жінки поїхали закордон – чоловіки залишились в країні. Це створило нові гендерні нерівності, які впливають не тільки на сьогоднішній день, але й будуть впливати на гендерну культуру суспільства після перемоги (Левченко 2023).

Можливість жінок виїхати закордон є одним з найконтroversійніших питань, яке часто поляризує суспільство. Не буде перебільшенням сказати, що кожна жінка, яка мігрувала в Європу задля захисту своїх дітей, чула в свою адресу звинувачення в зраді, втечі тощо. Тим часом українки закордоном чи не найбільше привертають увагу до питання війни в Україні. Вони активно організують протести, спілкуються з іноземцями, доносять до них інформацію про злочини росіян тощо. Роксолана Підласа пише «І саме жінки на початку великої війни, коли чоловіків у більшості не випускали за кордон, вели перемовини з іноземними політиками, світовими лідерами і займалися адвокацією» (Підласа 2023).

Влітку 2022 року Україна ратифікувала Стамбульську конвенцію – це Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству. Наразі проходить цілеспрямоване впровадження Конвенції. Працює урядова гаряча лінія 15-47, також працюють «гарячі лінії» громадської організації «Ла Страда» – безкоштовні та цілодобові. Створені мобільні бригади в поліції для реагування на випадки насильства, а також бригади соціально-психологічної допомоги, які діють спільно з міжнародними громадськими організаціями. Мережа спеціалізованих служб підтримки в Україні налічує 760 одиниць, проте в окремих територіальних громадах, що розташовані в районі проведення воєнних дій або які перебувають в тимчасовій окупації, спеціалізовані служби підтримки осіб, постраждалих від домашнього насильства, частково або повністю призупинили своє функціонування (Левченко 2023). Ми говоримо про це, адже в умовах повномасштабної війни в Україні погіршилась ситуація з домашнім насильством. Відомі випадки, коли жінки-військовослужбовиці стикались з сексуальним насильством з боку своїх побратимів; такі самі ситуації трапляються і в тилу, поруч з нами (Гавришко 2016). В умовах ворожої агресії жінки не можуть дозволити собі звинувачувальні процеси – адже, на думку правоохоронних органів та суспільства, все це «не на часі». Натомість до жінок висувується суспільна вимога вберегти генофонд нації.

У травні 2022 року було проведено дослідження під керівництвом ООН Жінки та CARE. В результаті цього дослідження було з'ясовано, що під час війни жінки не тільки беруть на себе відповідальність за захист і збереження родини, але й стають керівницями своїх громад, опановують нові професії тощо. Через закриття шкіл і садочків матері вимушені не тільки працювати задля фінансового забезпечення своєї родини, але й самим доглядати за дітьми. Нерідко можна побачити, що жінки беруть дітей з собою на роботу виключно через те, що їх нема з ким залишити. Окрім цього, жінки активно займаються волонтерством. Таким чином ми бачимо, що кількість неоплачуваної роботи, що лягла на плечі жінок, збільшилась, проте рівень їхньої зарплатні не виріс, як і не зменшився розрив між оплатою праці жінок і чоловіків. До того ж жінки через невелику кількість керівних посад, яку вони обіймають, вони залишаються виключеними з офіційних процесів прийняття рішень, пов'язаних з гуманітарними зусиллями, миротворчістю та іншими сферами, які безпосередньо впливають на їхнє життя. Опитування показують, що жінкам поза межами рідної країни ще складніше поєднувати роботу і догляд за дітьми; адже для того, щоб вижити за кордоном, потрібно працювати, а дітей здебільшого немає на кого лишити. Матерям необхідно самостійно і одночасно шукати ресурс

заробітку, вивчати мову нової країни, шукати освітній заклад для дітей, самостійно ухвалювати рішення, адаптуватись до нових умов життя тощо (Cedos 2022).

Отже, дана робота дозволяє розглянути проблеми, з якими стикаються жінки під час російсько-української війни. Ми можемо зробити висновок, що необхідність розглядати саме жінок як окрему соціальну групу дійсно існує, адже в житті жінок є унікальні проблеми і особливості, які потребують окремого вивчення. До того ж, жінки є однією з найбільш уразливих груп населення під час війни. І ці проблеми для подальшого вирішення потребують передусім висвітлення, на що й була спрямована дана стаття.

Список джерел та літератури

ГАВРИШКО, М., 2016, «Вони думали, що дівчата прийшли на війну, щоб їх розважати»: сексуальне насильство і армія. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://uamoderna.com/blogy/marta-havryshko/sexual-violence-women-ato-ura>

ЛЕВЧЕНКО, К., 2023, Урядова уповноважена з питань гендерної політики. В умовах війни створюються нові гендерні нерівності, які впливатимуть на суспільство після перемоги. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3695189-katerina-levcenko-uradova-upovnovazena-z-pitan-gendernoi-politiki.html>

МАРЦЕНЮК, Т., 2015, Жінки в українській політиці: виклики і перспективи змін. К.: Міжнародний центр перспективних досліджень. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/4441>

ПІДЛАСА, Р., 2023, Жінки на тлі війни: стереотипи та реалії. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/opinion/viyna-v-ukrajini-shcho-roblyat-zhinki-novini-ukrajini-50309847.html>

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ CEDOS, 2022, Шість місяців повномасштабної війни в Україні: думки, переживання, дії. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://cedos.org.ua/researches/shist-misyacziv-povnomasshtabnoyi-vijny-v-ukrajini-dumky-perezhyvannya-diyi/>

References

HAVRYSHKO, M., 2016, «Vony dumaly, shcho divchata pryishly na viinu, shchob ikh rozvazhaty»: seksualne nasylystvo i armiia [«They thought that girls came to war to entertain them»: sexual violence and the army]. [Online]. Available from: <http://uamoderna.com/blogy/marta-havryshko/sexual-violence-women-ato-ura> [In Ukrainian].

LEVCHENKO, K., 2023, Uriadova upovnovazhena z pytan hendernoi polityky. V umovakh viiny stvoruiutsia novi henderni nerivnosti, yaki vplyvatymut na suspilstvo pislia peremohy [Government Commissioner for Gender Policy. In the conditions of war, new gender inequalities are created, which will affect society after victory]. [Online]. Available from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3695189-katerina-levcenko-uradova-upovnovazena-z-pitan-gendernoi-politiki.html> [In Ukrainian].

MARTSENIUK, T., 2015, Zhinky v ukrainski politytsi: vyklyky i perspektyvy zmin [Women in Ukrainian politics: challenges and prospects for change]. K.: International Center for Prospective Research. [Online]. Available from: <http://www.ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/4441> [In Ukrainian].

PIDLASA, R., 2023, Zhinky na tli viiny: stereotypy ta realii [Women on the background of war: stereotypes and realities]. [Online]. Available from: <https://nv.ua/ukr/opinion/viyna-v-ukrajini-shcho-roblyat-zhinki-novini-ukrajini-50309847.html> [In Ukrainian].

REZULTATY DOSLIDZHENNIA CEDOS, 2022, Shist misiatsiv povnomasshtabnoi viiny v Ukraini: dumky, perezhyvannia, dii [Six months of full-scale war in Ukraine: thoughts, experiences, actions]. [Online]. Available from: <https://cedos.org.ua/researches/shist-misyacziv-povnomasshtabnoyi-vijny-v-ukrajini-dumky-perezhyvannya-diyi/> [In Ukrainian].

Російсько-українська війна 2014–2024 рр.: жінка в тилу

Актуальність цієї роботи виражена у висвітленні проблем, з якими стикаються жінки під час російсько-української війни. Це питання неабияк гостро постає зараз, адже з 2014 року на українських землях триває війна з РФ, а саме 24 лютого 2022 року на усій території України почалися активні бойові дії. У своєму дослідженні я б хотіла звернути увагу на специфічну і особливу роль, які відіграють жінки в тилу під час війни, а також на проблеми, з якими вони стикаються. Адже жінки є однією з найбільш уразливих груп населення під час війни. До того ж, жінки є активними діячами волонтерського руху. Адже станом на початок 2014 року армія була розграбована і практично не існувала. І роками, практично без жодної підтримки з боку держави, бійців забезпечували волонтери і волонтерки. А зараз волонтером став, без перебільшення, практично кожен українець. Чи це поширення інформації у соціальних мережах, чи матеріальна допомога речами, чи фінансова допомога бійцям.

Останніми десятиліттями в українському суспільстві все більше і більше стверджується ідея гендерної рівності. Ми бачимо, що у гендерній політиці України спостерігаються певні трансформаційні зміни. Успішне впровадження і регулювання гендерних відносин у суспільстві передбачає утвердження цінності гендерної рівності як у суспільстві загалом, так і різних його інституціях зокрема. Це, насамперед, недопущення гендерної дискримінації, забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень (у першу чергу, у сфері політики та загалом на ринку праці), забезпечення рівних можливостей для жінок і чоловіків щодо поєднання професійних і сімейних обов'язків, унеможливлення проявів гендерного насильства тощо. Але проблема сексизму і досі гостро постає для українок. Навіть публічні персони, політики дозволяють собі сексистські вислови. Не дивно, що й під час протестної активності, волонтерства і воєнних дій жінки стикаються з сексизмом.

Безперечно, війна Росії і України – це війна двох культур, двох різних цивілізацій. У країні, лідер якої говорить «нравиться, не нравиться, терпи, моя красавица», що викликає асоціацію з процесом зґвалтування, – і чоловіки, і жінки демонструють високий рівень агресії та жорстокості.

Загострення гендерних стереотипів щодо ролі жінки в суспільстві провокує і загострення сексуалізації і об'єктивізації. Ще в комедії Аристофана «Лісістрата» V століття до нашої ери жінок хоча й зображають як миротвориць – але за сюжетом комедії жінки відмовлялись займатись сексом з чоловіками поки ті не припинять війну.

Ключові слова: війна, російсько-українська війна, насильство, сексизм, рівність, гендерна рівність, гендер, фемінізм.

Yelyzaveta Yarova, M. A. in History, Faculty of History, Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Слизавета Ярова, магістерка історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-9816-6860>

Received: 18.01.2024

Advance Access Published: April, 2024